

Els mamífers marins i els seus noms¹

JORDI LEONART ALIBERAS
Institut de Ciències del Mar, CSIC
Institut d'Estudis Catalans
lleonart@icm.csic.es

Doctor en Biologia per la

Universitat de Barcelona (1979), és investigador a l'Institut de Ciències del Mar (CSIC) de Barcelona. Està especialitzat en biologia pesquera i modelització bioeconòmica de la pesca. Ha estat director de la revista científica *Scientia Marina* durant el període 1986-1991. Ha treballat a la FAO (2002-2008) i al Consell General de la Pesca del Mediterrani (GFCM). Ha format part de la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències (1977-1982), i ha estat coordinador del projecte d'Enciclopèdia Catalana *Els noms dels animals als Països Catalans* (1986) i també responsable de la ictionímia del *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2). Actualment és coordinador del projecte *Corpus ictionímic del català* i consultor del TERMCAT. És membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans.



Resum

Al món hi ha al voltant de 120 espècies de mamífers marins pertanyents als grups dels cetacis, sirènids i pinnípedes. N'hi ha que tenen un nom català tradicional perquè són presents a les nostres aigües o perquè són importants en la cultura popular, i per a la resta han estat proposats diversos noms. En aquest treball s'ha intentat recopilar-los, identificar-ne les espècies i comentar alguns casos particulars de confusions o migració. Es presenta la llista completa d'espècies amb els noms catalans detectats, al voltant de 300, i les fonts bibliogràfiques.

PARAULES CLAU: terminologia de la zoologia; mamífers marins; cetacis; balenes; dofins; foques

Abstract

Marine Mammals and Their Names

There are about 120 species of marine mammals in the world including cetaceans, sirenidae and pinnipedia. Some of them have a traditional Catalan name due to their presence in our waters or their importance in popular culture. For the rest several names have been proposed. This paper attempts to collect all of them, identify the species and discuss some particular cases of confusion or name migration. The complete list of species, their Catalan names, around 300, and bibliographic sources is presented.

KEYWORDS: zoology terminology; marine mammals; cetaceans; whales; dolphins; seals

TERMINÀLIA 5 (2012): 7-25 · DOI: 10.2436/20.2503.01.33
Data de recepció: 15/01/2012. Data d'acceptació: 07/02/2012
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

1 Introducció²

La nomenclatura popular dels animals és tota una disciplina de la terminologia en la qual intervenen molts elements, com la tradició oral, la literatura autòctona i traduïda, els diccionaris, les guies de camp, l'opinió dels qui treballen amb els animals, o en pateixen els efectes, els zoològics, els comerciants, els afeccionats a l'observació, etc. Sovint passa que aquestes persones més o menys implicades coneixen només una part del tema: experts en zoologia que coneixen molt bé les espècies, però no dominen la llengua; filòlegs que tenen molta cura d'anotar la fonètica del mot, però no es preocupen de la correcta identificació de les espècies; administradors preocupats per disposar d'un nom oficial i pels quals l'existència de sinònims és un maldecap que cal eliminar, etc. I encara tenim els errors que de vegades es transmeten de llibre a llibre. No és senzill construir un corpus de nomenclatura net d'interferències a partir de tota aquesta sèrie d'informacions de vegades parcials i esbiaixades i que cal filtrar adequadament. En aquest article es tracta d'un grup que, a causa del nombre limitat d'espècies, poc més d'un centenar en tot el món, hauria de ser relativament senzill d'abordar: el dels mamífers marins. També ens hauria de facilitar la feina el fet que són organismes no gaire petits i en molts casos ben coneguts, si més no iconogràficament, com les balenes, els dofins i les foques.

El nombre de mots catalans ben genuïns de mamífers marins no és gaire abundant. D'una banda, a la Mediterrània s'ha observat la presència de poc més d'una vintena d'espècies, algunes d'elles força rares. Malgrat que tenim notícia d'algunes persones, i bastiments, catalans dedicats a la pesca de la balena fora de la Mediterrània (Aguilar, 2007), el poble català no ha estat mai balener, i no és senzill distingir-ne les espècies des de la barca estant quan no són objecte d'alguna mena d'interès. La seva carn no era gaire apreciada, si ens atenem als preus; també Sanxo (1814 i 1822) insisteix a remarcar la poca qualitat de la carn dels cetacis per menjar. L'observació de la presència de balenes és un fet relativament freqüent, tot i que són les notícies d'embarrancaments allò que sempre ha tingut més impacte mediàtic. Els dofins han tingut més interacció amb la gent de la nostra mar, eren consumits, però sobretot eren sovint un maldecap remarcable per les destrosses que feien a les xarxes de sardinal i teranyina abans de la introducció de les fibres sintètiques.

Molts mamífers marins són espècies emblemàtiques i, com en altres casos similars, se'ls coneix i disposen de noms ben arrelats encara que tinguin un hàbitat llunyà i no se'ls hagi vist mai en aigües properes, com el «narval» o la «morsa». Hi ha noms genèrics que s'han fet servir com a tals, però també per a designar espècies concretes, com «balena», «dofí» o «foca». Altres espècies, per rares o poc remarcables, no tenen nom encara que habitin el mar proper.

En aquest treball no es pretén dictaminar quins són els noms «correctes» i els noms «incorrectes», tot i que és força obvi que n'hi ha de més i menys genuïns. Tampoc no es vol donar una llista de noms «oficials». Es tracta només de contribuir a aclarir una mica la nomenclatura històrica i popular d'aquest grup d'animals.

2 Sistemàtica dels mamífers marins

Aquest no és un treball taxonòmic i no interessa entrar en els detalls de la classificació sistemàtica dels grups ni en les sinonímies científiques. Per aquest motiu s'ha pres com a referència inicial la classificació i nomenclatura del catàleg de Jefferson et al. (1993), el qual presenta els avantatges de tenir un abast mundial, estar publicat per la FAO i trobar-se en format electrònic de descàrrega lliure (<ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/009/to725e/to725e00.pdf>). D'ençà que es va publicar, alguns dels noms científics apareixen com a obsolets en publicacions posteriors, per exemple *Physeter macrocephalus* és avui acceptat davant de *Physeter catodon*, que és el proposat per l'obra esmentada, i alguns tàxons s'han modificat o dividit. Per tots aquests motius, i pel que fa als cetacis, també s'ha utilitzat la classificació que presenta la Comissió Balenera Internacional (en anglès International Whale Commission [IWC]), que també és accessible en línia (<http://iwcoffice.org/conservation/cetacea.htm>).

En total es detecten un total de 128 espècies de mamífers marins, pertanyents a tres grups taxonòmics, els ordres Cetacea i Sirenia, i el subordre Pinnipeda, de l'ordre Carnívora, tot i que no hi ha acord entre els taxònoms amb aquest darrer grup i modernament no se li dona un rang unitari. En tot cas en aquest treball no es consideren altres carnívors relacionats amb la mar, com les llúdrigues marines o l'ós polar.

La presència d'espècies a la Mediterrània depèn una mica de les fonts, tal com es mostra a continuació:

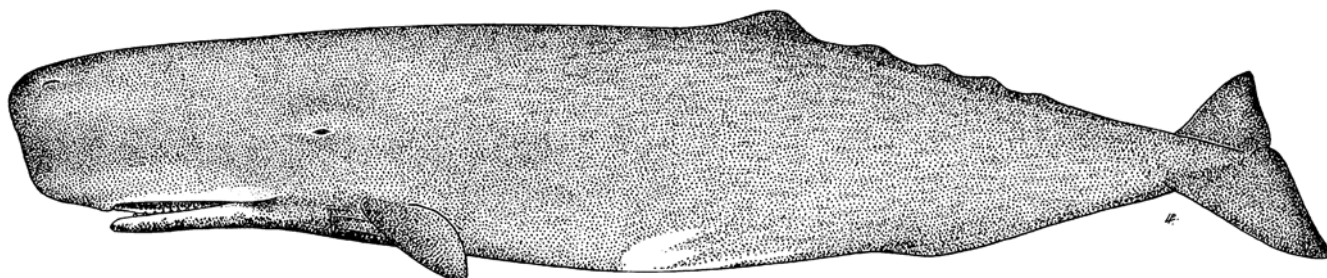


FIGURA 1. *Physeter catodon*, segons Fischer et al. (1987)

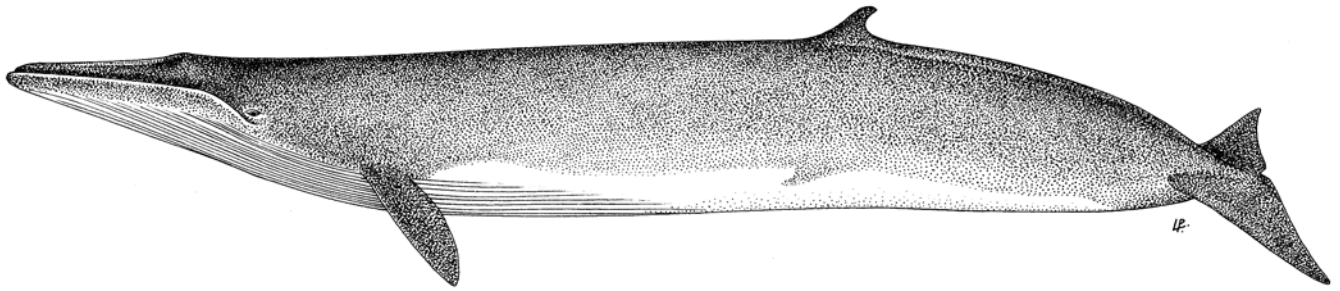


FIGURA 2. *Balaenoptera physalus*, segons Fischer et al. (1987)

Fischer et al. (1987, <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/009/x0170f/x0170f00.pdf>) descriuen 21 espècies per al Mediterrani (20 cetacis i 1 pinnípede); Jefferson et al. (1993) també en donen 21 i, encara que no exactament les mateixes, també són 20 cetacis i un pinnípede, i Brotons (2002) dóna també una llista de 20 cetacis, no coincident amb les anteriors. Si s'ajunten les diferents fonts s'arriba a les 25, entre les quals no hi ha cap representant de l'ordre Sirenia.

En l'annex es presenta la llista de mamífers marins basada en l'obra de Jefferson et al. (1993) completada amb les actualitzacions que es troben a la Comissió Balenera Internacional. S'inclouen totes les espècies vivents, però també les extintes en temps moderns. Cada espècie o grup s'acompanya dels noms catalans detectats en la literatura amb la seva referència. En el text que segueix es tractaran únicament aquelles espècies o noms que presentin alguna qüestió dubtosa o digna de ser discutida.

Tal com s'ha assenyalat anteriorment (Leonart, 2010) en la nomenclatura dels animals intervenen diversos nivells de llenguatge que generen diferents grups de noms. En el cas dels mamífers marins això és particularment clar, i els noms populars i ben arrelats a la tradició d'animals ben coneguts, però també d'altres que mai no s'han vist a les nostres costes, conviuen amb noms d'importació recent i de caràcter culte. En alguns casos noms de diferent nivell competeixen per anomenar un animal, i sovint s'acaba bandejant el nom més genuí a favor d'un nom importat, però que dóna «marxamo» d'internacionalitat.

3 Els cetacis

L'ordre dels cetacis es divideix en els dos subordres següents: els misticets, o balenes amb barbes, i els odontocets, o balenes amb dents. El primer es compon de 4 famílies amb un total d'11 espècies, de les quals 4 han estat observades a la Mediterrània. D'odontocets, n'hi ha 9 famílies que comprenen prop de 70 espècies, de les quals 17 han estat citades a la Mediterrània.

3.1 Balenes amb barbes

Les balenes amb barbes pertanyen a aquest grup dels animals més grossos que mai han habitat el planeta, els quals foren objecte de captures massives en el passat.

Per a aquest grup, Ribó (comunicació personal) detectà que en català hi ha dos sistemes de nomenclatura: el primer consisteix a anomenar «balenes» les espècies de les famílies Balaenidae i Eschrichtiidae, i «rorquals» les de la família Balaenopteridae (que coincideix amb el sistema francès: «baleine» vs. «rorqual»). El segon sistema consistiria a anomenar «balenes franques» les espècies de la família Balaenidae, i «balenes», les de les famílies Eschrichtiidae i Balaenopteridae (semblant al sistema anglès: «right whale» vs. «whale»). Malgrat això sovint aquests dos criteris apareixen barrejats en les diferents propostes.

Així doncs, es detecta el que sembla un error en diverses citacions en català. Es tracta de donar el nom de «balena franca» a *Balaenoptera physalus*, la qual és un «rorqual» o, com a màxim, una «balena» a seques. Usen aquesta nomenclatura Casinos i Filella (1975), Folch (1976), Grabulosa (1985), Riedl (1986), Pastor (1998) i Centelles (2006).

Del gènere *Eubalaena*, se'n reconeixia temps enrere una sola espècie: *E. glacialis*. Posteriorment, els taxònoms decidiren definir-ne dues: la de l'hemisferi nord, que conserva el nom científic, i la de l'hemisferi sud, amb el nom d'*E. australis* (Jefferson et al., 1993). Encara més ençà, l'espècie de l'hemisferi nord s'ha dividit en dues: la de l'Atlàntic, que conserva el nom d'*E. glacialis*, i la del Pacífic, que s'ha anomenat *E. japonica* (així apareix en el web de la IWC). Òbviament aquesta inestabilitat taxonòmica s'ha reflectit en una certa confusió en els noms catalans, per exemple el TERMCAT atribueix el nom de «balena franca comuna» a les dues espècies *Eubalaena glacialis* i *Eubalaena australis*.

També s'observa una vacil·lació en la grafia del nom català de l'espècie *Megaptera novaeangliae* entre «xibarta», «iubarta» i «jubarta», tot i que sembla que hi ha una majoria de fonts que han optat per la segona. Ni aquests noms ni el de «rorqual» apareixen en el diccionari de Fabra (1932).

3.2 Balenes amb dents

El grup de les balenes amb dents comprèn espècies força emblemàtiques com els catxalots, les orques i els dofins.

L'animal més gros i més conegut d'aquest grup és el famós *Physeter macrocephalus* (o *Physeter catodon*), present a la Mediterrània i anomenat avui amb el nom de «catxalot», nom que ha substituït els més antics «mular»

i «cap gros». Tot seguit es discutixen alguns aspectes relatius als noms que ha rebut i rep aquesta espècie.

Mular

Els problemes lingüístics i d'identificació del peix mular van quedar desbrossats per Duran i Ordinyana (2004). Avui trobem arreu mular (prenc la grafia del DIEC2, ja que la GEC escriu molà i Duran i Ordinyana (2004) molar) i les seves variants (mulà, molar, molà) per a designar un dofí: *Tursiops truncatus*, no obstant això no ha estat sempre així, com efectivament reconeix el DIEC2 per al qual peix mular és una forma obsoleta de catxalot. Ja Rondelet (1554) ho deixa ben clar, si més no en occità, quan sota el títol «De Physetere» (pàgina 485), diu textualment «à nostris peis mular». Els autors cultes posteriors sembla que recullen el mot mular de Rondelet (Veny, 1980). Palmireno (1569) no el presenta amb entrada pròpia però inclou l'expressió «peix mular» dins la definició de dues entrades: *glauco* i *physeter*. Pou (1580) inclou dues entrades: «Peix mular en comu. *Piscis cetaceus*» i «Peix mular, propi. *Galeus glaucius*». Torra (1653) presenta les mateixes entrades i definicions que Pou. Cal creure, amb Duran i Ordinyana (2004), que en tots els casos es tracta de *Physeter macrocephalus*, tot i que diversos autors moderns, en citar aquestes referències l'atribueixen a *Tursiops truncatus* (Aguiló, 1914-1934; DCVB, 1926-1968; Veny, 1980, 1994).

Tot i això mular, aplicat a *P. macrocephalus*, no és un nom exclusivament culte importat de l'occità. En molts textos antics o de la memòria oral apareix el mular per a designar gairebé amb tota seguretat aquesta espècie. Tant el DCVB (1926-1968) com Coromines (1980-1991) donen la primera citació el segle XV, en l'Espill de Jaume Roig «lop de mar / lo pex mular / drach e balena», i al *Curial e Guelfa*. Faraudo de Saint Germain aporta dues citacions més del mateix segle. No obstant això, hi ha una citació encara més antiga, del 1324, en el *Libre del Sent Soví* («pex mular»), però sense cap comentari.

Mateu Aymerich, en el seu manuscrit del segle XVIII, publicat per Iglèsies (1949), esmenta en el capítol 23 «Ballenas ó Pezes que llaman Morales»; segurament aquest «Morales» és una metàtesi en l'escriptura, o transcripció, de «Molares». També la llista de Jordi de Puig dona el 1786 el nom *mulanes*, que Veny (1994) assimila al plural de mular.

Sanxo (1814, 1822) tampoc no deixa lloc a dubte sobre l'espècie que es tracta, donada la seva grandària. El diccionari de Labèrnia (1839) defineix mular com: «Peix de mar de color blau. *Glauco*, *muleta*, ter. *cigena*. *Gluacus*». Tal com manifesta Thompson (1947), *Glauco* és un nom força citat en obres clàssiques i renai-xentistes, però impossible d'identificar d'una manera inequívoca, pot ser un tauró, un mamífer marí o un peix. En el costumari d'Amades apareix *molà* diverses vegades, i sempre és descrit com una mena de monstre marí, mai com un dofí. En gairebé tots els textos



FIGURA 3. *Tursiops truncatus*, segons Jefferson et al. (1993)

detectats i reproduïts per Dacosta i Pagès (1993) apareix mular també sense relació amb cap dofí.

El DCVB curiosament dona la següent definició de molar o molà:

Cetaci semblant al dofí, però molt més gros, de color cendrós o negrenc, amb la boca rodona i un forat al cap per on llança raigs d'aigua; és l'espècie *Tursiops tursio*, molt voraç, que s'alimenta de peixos petits i grans i és molt temuda pels pescadors.

És una definició prou contradictòria, tot i que el dibuix que l'acompanya és clarament el delfínid. *Tursiops truncatus* (forma acceptada avui de *Tursiops tursio*) és més gros que *Delphinus delphis*, però no «molt més gros» i no té la boca rodona.

En la pàgina 113 de Mas i Gibert (1994) es pot llegir el següent text:

Ja podeu calar tots, que avui els dofins no tocan ni una peça. Corre el molà...! / Aquest gormand és l'únic enemic real dels dofins, a la mar d'aquí. Té una mena de poder hipnòtic que els immobilitza / Quan anàvem en terra vàrem trobar els trossos de dofins que suraven. En fa unes destrosses de no dir.

L'orca és l'únic cetaci que s'alimenta d'altres cetacis. Aquesta nova possible accepció de mular podria indicar que aquest nom pot haver-se atribuït en general a cetacis odontocets grossos o temibles, de manera inespecífica. Aquesta possibilitat ja fou apuntada per Duran i Ordinyana (2004).

La primera citació que identifica de manera inequívoca *mulà* amb *Tursiops truncatus* és de Barceló i Combis (1875). Posteriorment aquest nom, aplicat a *T. truncatus*, és recollit per Cabrera (1914), Aguilar-Amat (1934) i la segona edició del diccionari Salvat (1930-1935) on es llegeix, sota l'entrada *molà*:

Nom que els pescadors de les illes Balears apliquen al cetaci dels delfínids *Tursiops tursio*, una mena de dofí.

Cabrera (1914) atribueix els noms de *pex mular* i *cap gros*, i no pas *catxalot*, a *P. macrocephalus*.

Catxalot

D'acord amb el DCVB i Coromines (1980-1991) el mot *catxalot*, apareix en català el 1877 (Verdaguer, l'Atlànti-

da, cant v), tot i que el *Diccionari suplement* ja va incloure el mot *cacalot* («cetáceo del género ballena») el 1868. Segons Coromines prové del portuguès. *Le Petit Robert* documenta el mot en francès, el segle XVII, dient que prové del castellà o del portuguès «cachola: grosse tête». Thompson (1947) assenyala la possibilitat que vingui del basc. Sáñez Reguard (1791-1795, vol. III, p. 376) inclou, en castellà, el mot *cachalot* (sense la *e* final), i a peu de pàgina afegeix el següent:

Cachal en lengua lemosina significa muela ó colmillo. *Cachalot* es aumentativo de *cachal*: y esto dimana de que la Ballena llamada *Espermacete* ó *Cachalot*, que es una misma, tiene armada la boca de formidables dientes: lo que otras Ballenas solo tienen en ella ciertas hojas de materia cornea, á que vulgarmente se aplica el nombre de barbas.

Cap gros

En català tenim un altra expressió ben genuïna per a aquesta espècie: *cap gros*, que sembla que era ben viu abans que aparegués el *catxalot*. *Cap gros* apareix definit de manera inequívoca per a aquesta espècie en Labèrnia (1839-1840), Salvat (1910-1912) i DCVB (1926-1968). En obres més modernes, només la traducció de la guia de Duguy i Robineau (1987) manté *cap gros* al costat de *catxalot*, que és el nom adoptat de manera general. També l'esmentada guia anomena l'espècie *Kogia breviceps* 'cap gros pigmeu', mentre que la *Història natural dels Països Catalans*, els membres de la família corresponent, *Kogiidae*, són anomenats *catxalots pigmeus*.

En definitiva, ens trobaríem, doncs, en un cas força curiós: el mot mular hauria migrat de *Physeter macrocep-*

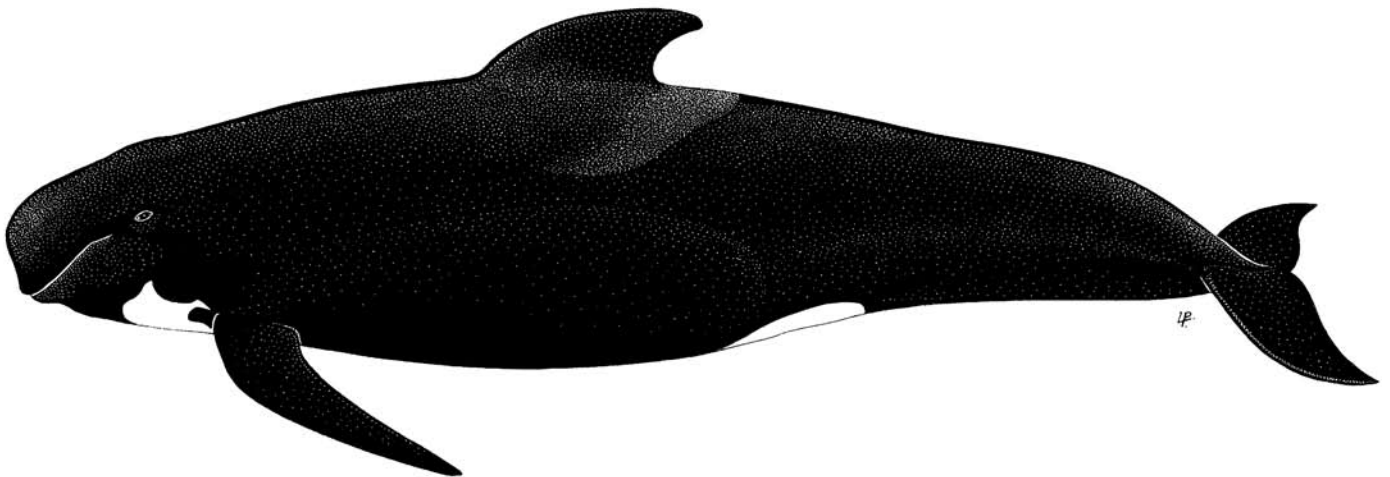


FIGURA 4. *Globicephala melas*, segons Fischer et al. (1987)

De manera que, segons aquest autor, *catxalot* seria el català *queixalot*, de *queixal*. Només he trobat aquesta forma en el diccionari de Bulbena (1905) (*quexalot*). Coromines (1961) també suggereix aquesta etimologia tot i que dóna el gascó com a original:

Port. *cachola* «cabezota» (de donde probablemente el port. *cachalote* que pasaria al cast. *cachalote* «pez de gran cabeza», 1795, y al gasc. *cachalot*, 1670, aunque podría haberse formado en este lenguaje como derivado de *cachau* «diente molar»).

Els darrers mots de la citació suggereixen una curiosa convergència d'origen entre *catxalot* i *molar*.

El mot *catxalot* ha estat adaptat pel castellà i el francès, mentre que, per exemple, l'italià conserva el tradicional *capodoglio*, que genera una cadena de falsos amics amb el català, on *cap d'olla* és *Globicephala melas*.

Sembla que en castellà se'n deia *cachalot* al final del segle XVIII, tal com apareix en Fivaller (1790) i en Sáñez-Reguard (1791-1795) i que la *e* final fou afegida més tard.

halus (i potser qualsevol odontocet gros) cap a *Tursiops truncatus* d'on desplaçaria, tot eliminant-lo, el terme *roassa*. En alliberar-se del nom mular, *Physeter macrocephalus* hauria mantingut la denominació de *cap gros*, que finalment desapareix davant de *catxalot*, com en castellà i en francès.

3.3 Els catxalots petits

L'ús de sinònims per a designar espècies diferents amoïna una mica. En el cas que ens ocupa es fan servir en un parell de casos els adjectius *nan* i *pigmeu* per a designar diferents espècies, adjectius que podrien ser arbitràriament intercanviables. Això passa amb *catxalot* i també amb *orca*. En el cas dels *catxalots*, aquests noms vénen traduïts directament de l'anglès (*dwarf* i *pygmy*) com fan el francès i el castellà. En el cas de l'*orca*, això és cert en el cas de l'*orca pigmea*, però no en el de l'*orca nana*, que en anglès és *melon-headed whale*, en castellà *calderón pequeño* i en francès prenen el nom científic, *péponocéphale*.



FIGURA 5. *Ziphius cavirostris*, segons Jefferson et al. (1993)

3.4 Les balenes amb bec, o zífids

Dins dels odontocets trobem la família del zífids. De les 19 espècies de la família Ziphiidae, només 3 han estat citades a la Mediterrània i sembla que, potser per la seva raresa, cap no ha rebut un nom autènticament popular. D'aquesta manera han estat anomenades amb vacil·lacions entre *balenes amb bec* (*Història natural dels Països Catalans*) i *balenes de bec* (Duguay i Robineau, 1987). El TERMCAT ha proposat tirar pel camí del mig i anomenar totes les espècies zífid seguit d'un adjectiu, sempre coherent amb les altres llengües més usades (anglès, francès i castellà). De fet aquest és l'únic cas en què el TERMCAT proposa la catalanització del nom de la família per a denominar les espècies, en tots els altres casos ha optat per un nom català, sovint traduït d'altres llengües. Brotons (2002) ha fet quelcom de semblant, però usant el substantiu zifi en comptes de l'adjectiu zífid. Tenim algunes excepcions a aquest sistema: un cap d'olla (de bec) i dues balenes (de Cuvier i de Blainville).

3.5 Dofins i similars

De les 32 espècies de la família Delphinidae, 11 han estat observades a la Mediterrània. Algunes d'elles són de fet força abundants, altres foren freqüents fa temps i avui són rares, com l'espècie que dona nom al grup, el dofí o dofí comú (*Delphinus delphis*). Dofí és un nom que de vegades es refereix al grup i de vegades a alguna espècie concreta i a les fonts no sempre queda clar. Determinades espècies d'aquesta família no són conegudes com a dofí, com és el cas de les orques i els caps d'olla (6 espècies). La resta, 5 espècies, són anomenades dofí en general, la qual cosa fa que en obres no particularment zoològiques sigui difícil de saber si es tracta d'alguna espècie en concret o un nom col·lectiu. Aquest nom és antic, ja que les formes *delfi* i *dalfi* es troben el 1313 a les *Ordinacions de Balaguer* (Carreras i Candi, 1926) i *dolffi*, en el *Libre de Sent Soví*, el 1324. *Delfi* és encara l'única forma que presenta Labèrnia (1839-1840). Els adjectius que s'usen avui per a designar les espècies semblen força moderns. L'única excepció seria *roassa* (i el mular comentat abans) com a denominació recent de *Tursiops truncatus*.

Ultra els ja esmentats, Orellana (1802) recull el nom *galfi*, el qual defineix com: «peix [...] de poca sustan-

cia». Boscà (1916) dona *galfins* i *golfins* ja plenament identificats amb el dofí.

El diccionari de Salvat (1910-1912) inclou un *dofí blanc* o *dofí de l'alot*, del qual dona també el sinònim *esquíat* [sic] i del qual diu:

Peix imaginari potser, molt tèmüt pels pescadors, perquè, segons atribueixen, destrossa les xarxes y's menja'l peix prés en elles, sense que puguin agafar-lo mai. Se'l anomena també *esquíat*.

En l'entrada *esquíat* diu:

El dofí més vell que fá de capitá guiant la manada.

El DCVB recull *dofí blanc* i *dofí de l'alot* i en dona una definició semblant, sense esmentar, però, l'*esquíat*.

Roassa

Tursiops truncatus és el dofí més gros i el que té més tendència a relacionar-se amb l'home; és l'espècie a què pertanyen els dofins ensinistrats de les pel·lícules i dels dofinaris, i els que trencaven les xarxes dels pescadors quan eren de fibres naturals (lli o cànem). El mot *roassa* apareix en els diccionaris de Salvat (1910-1912), Aguiló (1914-1934), també sota la forma *roaça*, Fabra (1932) i Griera (1935-1947), i normalment es defineix com a «dofí gros», com també fa el DIEC2. El DCVB diu «Dofí més gros que els ordinaris, gran destructor de les xarxes de pescar»; i la *Gran enciclopèdia catalana* (GEC) remet a molà, el qual és definit com a *Tursiops truncatus*. Coromines (1980-1991) dedica un llarg article a *roassa*, usat per primera vegada per Verdaguer el 1877 a l'*Atlàntida*. L'explicació que en fa Ruyra a *Marines i boscatges*, en el sentit que les *roasses* són més grosses que els dofins i fan mal a les xarxes, confirma les informacions anteriors. Sala (1986, p. 11) diu:

Engrescats en tirar l'ormeig no s'adonaven que les «roasses», saltant i aixecant ruixims, estiraven la xarxa obrint esvorancs que costaria hores de treball per adobar-los...

Tot i això no he trobat cap font que d'una manera explícita i directa identifiqui *roassa* fins a Cabrera (1914) a partir del portuguès, però per les definici-

ons proporcionades es pot afirmar amb molta seguretat que la roassa és *Tursiops truncatus*, el que ara es coneix com a dofí mular, tot i que roassa no sembla tampoc un nom gaire antic. Al Cantàbric i Galícia a aquesta espècie se la coneix com a arroaz (Aguilar, com. pers.).

Caps d'olla

Cap d'olla és el nom tradicional català de *Globiocephala melas*, i alguns autors l'han aprofitat per a anomenar, adequadament adjectivades, altres espècies similars (*Globiocephala macrorhynchus*, *Orcaella brevirostris*, *Grampus griseus*) o potser no tant similars (*Hyperoodon ampullatus*). Veny (1994) esmenta el calc del català cabeza de olla en la llista de Jordi de Puig, del 1786, una espècie que en castellà s'anomena calderón; segurament aquesta és la primera citació (indirecta) de cap d'olla. Sanxo (1814, 1822) esmenta el cap d'olla encara que el confon amb la marsopa i l'orca.

Marsopa

Phocoena phocoena, la marsopa és avui una espècie molt rara, o desapareguda, a les nostres costes. Fischer *et al.* (1987) i Brotons (2002) assenyalen una disminució molt important d'aquesta espècie a la Mediterrània a partir de l'inici del segle xx; Frantzis *et al.* (2001) la consideren extinta a la Mediterrània occidental, tot i que és present a l'Atlàntic i la mar Negra i esporàdica a l'Egeu. Fivaller (1790) donà notícia de l'embarcament al port del Fangar de 32 «marsopas». La descripció no és prou clara com per afirmar que es tracta, efectivament, de l'espècie *Phocoena phocoena*, la qual tanmateix és una espècie solitària i no pateix embarcaments massius (Aguilar, com. pers.). Cornide de Saavedra (1790) opinà que eren catxalots. El cap d'olla *Globiocephala melas* és l'espècie que protagonitza amb més freqüència aquests fenòmens, tot i que les mides proporcionades per Fivaller, de 5 a 8 peus, corresponen més amb la marsopa que no pas amb el cap d'olla. Per contra les dents «puntiagudos» que descriu Fivaller correspondrien més al cap d'olla que no pas a la marsopa, que les té espatulades. D'altra banda, segurament Fivaller no veié personalment els exemplars embarcats i part de la descripció la tragué del diccionari de Bomare, que ell mateix cita juntament amb altres autors, probablement de l'entrada *baleine*, de la primera edició, vol. 1 (Bomare, 1764) incloent-hi el nom («marsopa o soplador» a Fivaller i «marsouin ou souffleur» a Bomare) i les mides (de 5 a 8 peus).

4 Els sirènids

No hi ha hagut, en temps històrics, sirènids a les nostres aigües. Les quatre espècies vivents són tropicals, però són animals relativament coneguts i, per tant,

tenen un nom català importat. Es tracta dels manatins i els dugongs. A la família dels dugongs pertanyia l'espècie *Hydrodamalis gigas*, únic sirènid de mar freda, de tràgica història, ja que va ser descobert al mar de Bering el 1741 i l'home el va extingir a base de caçar-lo en només 27 anys. És, doncs, una espècie força icònica que apareix en les publicacions amb el nom de vaca marina de Steller (TERMCAT) o vaca de Steller (Gosàlbez, 1987).

5 Els pinnípedes

Els pinnípedes constitueixen un grup, generalment subordre, dins l'ordre dels carnívors. Avui no se li reconeix categoria taxonòmica, i les tres famílies que el formen no s'associen entre si. En tot cas, d'acord amb Jefferson *et al.* (1993) aquest grup consta de tres famílies esmentades: els otàrids (14 espècies, cap d'elles a la Mediterrània), els odobènids (una única espècie a l'Àrtic) i els fòcids (19 espècies, una d'elles present a la Mediterrània). La literatura en català sobre pinnípedes és menys abundant que la de cetacis. Només el TERM-

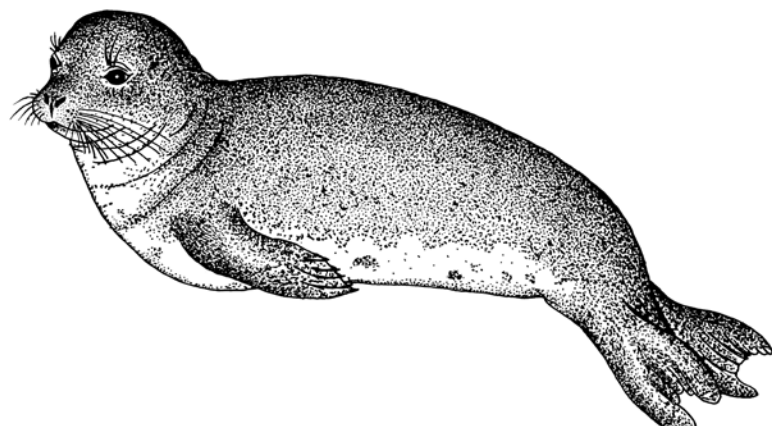


FIGURA 6. *Monachus monachus*, segons Fischer *et al.* (1987)

CAT, d'una manera exhaustiva, la GEC i la traducció de Duguy i Robineau (1987) han treballat els noms catalans d'aquest grup.

Els otàrids són totalment absents de la Mediterrània, de manera que els noms no es poden obtenir de la tradició. El TERMCAT ha optat per anomenar-los óssos marins (gèneres *Arctocephalus* i *Callorhinus*) i lleons marins la resta de gèneres. Res a dir respecte d'aquests darrers, el nom dels quals és coherent amb l'anglès i el francès i italià, mentre que en castellà són lobos. En canvi ós és un nom poc present en els glossaris de mamífers marins d'altres llengües (excepte, òbviament, els autèntics óssos). En anglès són fur seals, en francès otaries, en castellà lobos finos. En italià otarie orsine, efectivament fa servir l'ós, però sense oblidar que són otàrids.

L'únic odobènid existent és la morsa, espècie de l'Àrtic, exòtica per a nosaltres però ben coneguda i que no presenta cap mena de dubte terminològic.

Els fòcids són tot *foques*, excepte les dues espècies del gènere *Mirounga* que la GEC i el TERMCAT anomenen *elefants marins*, la qual és, de fet, una decisió coherent amb l'anglès, el francès i el castellà, que també són les úniques espècies que anomenen així. La *Gran enciclopèdia catalana* dóna el nom de *llop marí* com a sinònim de *foca*, però cap espècie en particular rep aquest nom. Hi ha acords i discrepàncies entre els autors catalans en les seves propostes, per exemple l'acord és total amb *Phoca vitulina*, *Phoca groenlandica*, *Halichoerus grypus* i *Erignathus barbatus*, mentre que per a *Phoca hispida*, *Cystophora cristata* i *Lobodon carcinophagus* les dues o tres fonts que les esmenten usen noms del tot diferents.

Monachus monachus és l'única espècie de fòcid que ha estat present a les nostres costes, tot i que avui sembla extinta, o gairebé. A les Balears fou abundant fins l'entrada del segle XX, i encara se n'ha vist algun exemplar en els últims anys. A les costes continentals ja era rara de molt abans, tot i que s'hi enregistren algunes observacions escadusseres fins ben entrat el segle XX (González i Avellà, 1989). Jeroni Pujades esmentà un «vell marí» a Barcelona del 1610, cosa que indica que ja era rar (citació de Coromines, 1980); Salvador i Riera inclou *vedell marí* en una llista feta el 1722 (Lleonart i Camarasa, 1987); Aymerich (Iglesies, 1949) diu, sobre el *becerro* o *lobo marino*: «Este Pez rara vez se ve en las riberas del Mar de Cataluña, sin embargo el año 1733 se cogió uno en una huerta de Barcelona». Un exemplar trobat a Cullera el 1782 va ser motiu d'una publicació específica (Anònim, 1782). Margalef i Benaiges (1987) dóna la notícia d'un exemplar instal·lat a l'Ametlla al final del segle XIX, on encara existeix la «cova del llop marí». Aquest topònim està força estès en l'àmbit lingüístic, trobem dues «coves del vell marí» al cap de Creus (Aguilar, com. pers.). Miquel i Bofill (1987) registren una «cova des bou marí» i una «punta des bou marí» al seu mapa del cap de Creus. També es troben «coves del vell marí» a l'illa de Tabarca (Baix Vinalopó) i el Campello (Alacantí).

Els noms que ha rebut aquesta espècie són abundants i diversos, el més freqüent i amb més tradició

és el de *vell marí* (i les seves variants), que ja es troba al segle XIII a Llull (1272?) (citació de DCVB, 1926-1968); Coromines (1980) proporciona la citació en català de *veyl marí* el 1295. Una altra denominació força usada és la de *vedell marí* (Pou, 1580), i també és aquest el nom donat a l'exemplar de Cullera (Anònim, 1782). Rondelet (1554) en dóna els noms *vechio marino* en italià i *vedel de mar* en occità.

Fins avui no ha tingut èxit la forma *bellmarí*, que proposa Coromines (1980) després de l'anàlisi que fa de les diferents formes i fonts (vol. I, p. 755-757), i hi ha hagut desacords en el món de la filologia (Corbera, 2000). Aquesta forma, amb *b*, fou utilitzada per Jaume Roig, en el seu *Spill* (citat al DCVB, 1926-1968 i Coromines, 1980). També el Rector de Vallfogona escriu *bell marí*, *bell-marí* o *bellmarí*, com a mínim tres vegades: en la dècima «Encarint un gran amor» i en els romanços «Faula de Júpiter i Europa» i «Per fugir lo autor la ociositat...». El «bell marí» de «Encarint un gran amor» de les edicions de 1700, 1703 i 1820 es converteix en «bou marí» a l'edició de 1840, possiblement de la mà de Rubió i Ors.

Segons Avellà (1987) als Països Catalans el nom era conegut inicialment amb el nom de *vell marí*, que subsisteix a les Balears, mentre que al País Valencià i al Principat ha estat substituït pel de *llop marí*, i pel de *bou marí* a l'Empordà.

Posteriorment, s'ha introduït el mot *foca* (primera citació a Labèrnia, 1839, segons Coromines). Aquest mot, que podem considerar culte o erudit, ha estat adjectivat diversament, i no sempre amb encert, per diversos autors. En alguns casos es fa la traducció directa del nom oficial en anglès: «foca monjo del Mediterrani», tot i que cal dir que aquesta forma té coherència amb les altres dues espècies del gènere *Monachus*, de manera que una foca d'aquest gènere seria *foca monjo*, adjectivada després segons la seva distribució: mediterrània, del Carib o de Hawaii. Altres noms que ha rebut són *foca caputxina* i *foca mediterrània* (aquesta darrera acceptada pel TERMCAT); Centelles (2006) l'anomena *foca frare*. ✿

Bibliografia

- AGUILAR, Àlex (1987). «Els cetacis». A: GOSÀLBEZ, Joaquim (coord.). *Història natural dels Països Catalans*. Edició a cura de Ramon FOLCH. Vol. 13: Mamífers, p. 396-422.
- AGUILAR, Àlex (2007). «Els baleners de Cadaqués». *Sol Ixent*, núm. 8, p. 73-74.
- AGUILAR, Àlex; FORCADA, Jaume; GRAU, Esteve (1991). *Els cetacis*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca. 12 p.
- AGUILAR-AMAT, Joan Baptista d' (1920). «La foca *Monachus monachus* Herrm. a la Costa Brava». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural* [Barcelona], 3a època, any III, núm. 7, (octubre 1920), p. 135.
- AGUILAR-AMAT, Joan Baptista d' (1934). «El cetaci *Tursiops truncatus* (Montg.) a Catalunya». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, núm. 34 (6-7), p. 179.
- AGUILÓ, Marià (1914-1934). *Diccionari Aguiló / materials lexicogràfics aplegats per Marià Aguiló i Fuster*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 8 v. (Biblioteca Filològica)
- ALCOVER, Antoni Maria; MOLL, Francesc de Borja; (SANCHÍS GUARNER, Manuel). (1926-1968). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Moll. 10 v. [DCVB]
- ANÒNIM (1782). *Noticia del phoca, becerro marino, que salió en la playa de la villa de Cullera dia 13 de mayo de 1782, y existe disecado en el gavinete de historia natural del Excmo. Sr. Conde de Lumiares*. En Valencia por Joseph y Thomas de Orga. 24 p. més dibuix desplegable. [Consultada l'edició facsímil París-València (Biblioteca Valenciana).]
- AVELLÀ, Francesc Xavier (1987). «Els pinnípedes». A: GOSÀLBEZ, Joaquim (coord.). *Història natural dels Països Catalans*. Edició a cura de Ramon FOLCH. Vol. 13: Mamífers, p. 395.
- BARCELÓ I COMBIS, Francesc (1875). «Apuntes para la fauna balear. Catálogo de los mamíferos observados en las Islas Baleares». A: *Anales de la Sociedad Española de Historia Natural*, vol. 4, p. 53-58.
- BOMARE, M. Valmont de (1764). *Dictionnaire Raisonné Universel d'Histoire Naturelle*. París: Chez Didot. Musier. De Hansy et Panckoucke. 5 v.
- BOSCÀ, Antimo (1916). *Geografía general del Reino de Valencia. Fauna valenciana*. Barcelona. 132 p.
- BROTONS, Josep Maria (2002). *Els cetacis a la mar Balear*. Illes Balears: Edicions Documenta Balear. 80 p. (Quaderns de Natura de les Balears)
- BULBENA I TUSELL, Antoni (1905). *Diccionari català-francès-castellà*. Barcelona: Stampa d'en Francesch Badía.
- CABRERA, Àngel (1914). *Fauna ibérica: Mamíferos*. Madrid: Museo Nacional de Ciencias Naturales, 441 p.
- CARRERAS I CANDI, Francesc (1926). «Ordinacions urbanes de bon govern a Catalunya. Ordinacions de Balaguer (1313-1337) (continuació)». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, vol. 12, núm. 90-91 (abril-setembre 1926), p. 419-423.
- CASINOS, Adrià; FILELLA, Salvador (1975). «Primer recull anual (1973) de la Comissió de Cetologia de la Institució Catalana d'Història Natural». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, núm. 39, p. 5-26. (Sec. Zool.; 1)
- CENTELLES, Jacques (2006). *Les dedans de la mer Méditerranée*. Nouvelle édition. Banyuls-sur-Mer: J. Centelles, impr. 193 p.
- CORBERA POU, Jaume (2000). *Caracterització del lèxic alguerès*. Palma: Universitat de les Illes Balears. 324 p.
- CORNIDE DE SAAVEDRA, José (1790). «Conjeturas sobre el género á que pertenecen los 31 cetaceos que bararon en los Alfaques de Tortosa el dia 18 de Octubre de 1789». A: *Espíritu de los mejores Diarios Literarios que se publican en Europa*, 215, p. 30-36.
- COROMINES, Joan (1961). *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3a ed. revisada i millorada (1973). Madrid: Gredos.
- COROMINES, Joan. (1980-1991 i seg.). *Amb la col·laboració de Joseph GULSOY i Max CAHNER. Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial.
- DACOSTA, Josep Maria; PAGÈS, Pere (1993). *Balenes i dofins a la Costa Brava. Anècdotes de la gent de mar sobre l'embarcament de mamífers marins*. Figueres: Brau. 78 p.
- Diccionari suplement de tots los diccionaris publicats fins ara de la llengua catalana redactat per una societat de literats cultivadors de la llengua catalana* (1868). Revisat en la part científica per D. Antoni C. COSTA. Barcelona: Biblioteca il·lustrada dels Germans Espasa. 456 p.
- DUGUY, Raymond; ROBINEAU, Daniel (1987). *Guía de los mamíferos marinos de Europa*. Barcelona: Omega. 198 p. [Traducció feta per Jacint NADAL I PUIGDEFÀBREGAS de l'original francès.]
- DURAN I ORDINYANA, Miquel (2004) «Qüestions d'ictonímia: el peix molar i el peix xubato». A: *Estudis de Llengua i Literatura XLVIII. Miscel·lània Joan Veny/4*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 147-155.
- ENCICLOPÈDIA CATALANA (1969-1980). *Gran enciclopèdia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. 15 v. [GEC]
- ENCICLOPÈDIA CATALANA. *Gran enciclopèdia catalana [en línia]*: Barcelona: Enciclopèdia Catalana. <<http://www.enciclopedia.cat>> [Consulta: juliol 2011].
- FABRA, Pompeu (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. 7a ed (1977). Barcelona: Edhasa. 1768 p.

- FARAUDO DE SAINT GERMAIN, Lluís. *Vocabulari de la llengua catalana medieval*. Ed. a cura de Germà COLON. Institut d'Estudis Catalans [en línia] <<http://www.iec.cat/faraudo/>> [Consulta: agost 2011].
- FISCHER, William; BAUCHOT, Marie Louis; SCHNEIDER, Matthias (redactors) (1987). *Fiches FAO d'identification des espèces pour les besoins de la pêche. (Révision 1). Méditerranée et mer Noire. Zone de pêche 37. Vol. II: Vertébrés*. Roma: FAO, p. 761-1530.
- FIVALLER I BRU, Joan Antoni de (marquès de Vil·lel) (1790). «Memoria sobre los Cetáceos en general, y las Marso-pas en particular, con motivo de haber barado 32 de éstas en las Plaias de Puerto Fangar de esta Provincia de Cataluña» (28/04/1790). A: *Memòries i treballs de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona*. Manuscrit, 2.1.07, 76.15 (cf. 17). 16 p.
- FOLCH, Ramon (secretari de redacció) (1976). *Natura, ús o abús?: Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*. Barcelona: Barcino: Fundació Carulla Font. 570 p. (Memòries de la Institució Catalana d'Història Natural; 9)
- FORCADA, Jaume (1995). «Cetacis a la Mediterrània occidental: biologia i conservació». *L'Atzavara*, 6, p. 24-33.
- FRANTZIS, Alexandros; GORDON, Jonathan; HASSIDIS, Gilda; KOMNENOU, Anastasia (2001). «The enigma of harbor porpoise presence in the Mediterranean Sea». *Marine Mammal Science*, 17, (4), p. 937-944.
- GARRIDO, Alfons; PÉREZ, Montse; ALEGRET; Joan Lluís; DARNACULLETA, Montserrat (2010). *Les ordinacions de la pesquera de Calonge (segles XV-XVIII)*. Palamós: Fundació Promediterrània per la Conservació, l'Estudi i la Difusió del Patrimoni Marítim. 139 p.
- GONZÁLEZ, Luís Mariano; AVELLÀ, Francesc Xavier (1989). «La extinción de la foca monje (*Monachus monachus*) en las costas mediterráneas de la península ibérica y propuesta de una estrategia de actuación». *Ecología* [Madrid: ICONA], núm. 3, p. 157-177.
- GOSÀLBEZ, Joaquim (coord.) (1987). «Mamífers». A: *Història natural dels Països Catalans*. Ed. a cura de Ramon FOLCH. Vol. 13, p. 203-498.
- GRABULOSA, Igor (1985). «Els cetacis de les costes empordanesa i selvatana». *Revista de Girona*, núm. 112, p. 65-68.
- GRAELLS, Mariano de la Paz (1889). «Las ballenas de las costas oceánicas de España». *Memoria de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales*. Tom XIII, part 3a. Madrid. 115 p. + IX làmines.
- GRAU, E.; AGUILAR, Àlex; FILELLA, Salvador (1980). «Cetaceans stranded, captured or sighted in the Spanish coasts during 1976-1979». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, núm. 45, p. 167-179. (Secc. Zool.; 3)
- GRIERA, Antoni (1923). «Els noms dels peixos dels mars i rius de Catalunya». *Butlletí de Dialectologia Catalana*, XI, p. 33-79.
- GRIERA, Antoni (1935-1947). *Tresor de la llengua, de les tradicions i de la cultura popular de Catalunya*. Barcelona: Edicions Catalunya. 14 v.
- HOSPITALER, José (1869). *Vocabulario castellano menorquín y vice-versa. Reproduce la edición de Mahon*. París; València: Imp. Miguel Parpal 300 p., VIII + 292 = 15 cm.
- IGLÈSIES, Josep (1949). *Mateu Aymerich, S.I. (1715-1799) i la seva 'Historia geográfica y natural de Cataluña'. Seguit de la transcripció del volum dedicat al Regne Animal segons el manuscrit, inèdit, del Palau Reial de Madrid*. Barcelona: Imp. Altés. 342 p. (Quaderns de Geografia; II)
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Edicions 62. [DIEC]
- INTERNATIONAL WHALING COMMISSION (IWC). <<http://iwcoffice.org/index.htm>> [Consulta: juliol 2011].
- JEFFERSON, Thomas A.; LEATHERWOOD, Stephen; WEBBER, Marc A. (1993). *FAO species identification guide. Marine mammals of the world*. Roma: FAO. 320 p. 587 fig.
- LABÈRNIA, Pere (1839-1840). *Diccionari de la llengua catalana ab la correspondència castellana y llatina*. Barcelona: Estampa dels Hereus de la V. Pla. 2 v. 988 i 1040 p.
- Libre de Sent Soví* (1324). *Receptari de cuina*. Ed. de 1979 a cura de Rudolf GREWE. Barcelona: Barcino: Fundació Jaume I. 251 p. (Els Nostres Clàssics. Col·lecció A; 115)
- LLEONART, Jordi (2010). «Diversitat lingüística i gestió dels noms dels productes de la pesca». A: *Espais Terminològics 2009. Terminologia i variació lingüística*. Barcelona: Eumo: TERMCAT. Centre de Terminologia, p. 151-162.
- LLEONART, Jordi; CAMARASA, Josep Maria (1987). *La pesca a Catalunya el 1722 segons un manuscrit de Joan Salvador i Riera*. Barcelona: Museu Marítim i Diputació de Barcelona. 127 p. (Estudis Marítims; 1)
- LLOZE, René; MARY, Didier (1999). «Les cétacés du Muséum de Perpignan». A: *Annales du Muséum d'Histoire Naturelle de Perpignan*, núm. 9, p.1-41.
- MARGALEF I BENAIGES, Ramon (1987). *La Cala, filla del mar. L'Ametlla de Mar: Confraria de Pescadors Sant Pere*, 123 p.
- MAS I GIBERT, Xavier (1994). *Memorial dels pescadors i els peixos. Converses amb Francesc Isern. Tres-cents anys de tradició marinera al litoral del Maresme*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana. 286 p. [2a ed. de 1997]
- MIQUEL, Lluís; BOFILL, Lluís (1987). *Mapa del Cap de Creus. Cadaqués i la costa del mar d'amunt i la del mar d'avall des de cap Gros a Norfeu*. Barcelona: Imprenta Altés. 4 fulls desplegable.

- ORELLANA, Marc Antoni (1802). *Catalogo 'd'els peixos qu'es' crien, e 'peixquen en' lo Mar 'de Valencia'*. València: Viuda de Martin Peris. [Ed. facsímil del Servicio de Reproducción de Libros de Librerías París-Valencia, 1979]
- PALMIRENO, Lorenzo (1569). *Vocabulario del humanista*. 1a impr. València: Imp. Petri à Huete. 2a impr. Barcelona: Imp. P. Malo.
- PASTOR RAMOS, Luís (1998). *Glossary of European Cetaceans*. A.N.A.S. Animal Names Archives. *Therilogikon-1*. Madrid: Tres Cantos. 63 p.
- PELEGRÍ, Joaquim (1980). «Recull de la Comissió de Cetologia de la Institució Catalana d'Història Natural, II, anys 1974 i 1975». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, 45, p. 155-165. (Secc. Zool.; 3)
- POU, Onofre (1580). *Theaurus puerilis*. 2a ed. Barcelona: apud Ioannem Paulum Menescal, 1580 ([Barcinone: ex typographia Petri Mali]) [Edició facsímil: València: Librerías París-Valencia, 1979]
- RECASENS I COMES, Josep Maria (1997). «Notícia sobre la pesca i els pescadors de Tarragona. Segles XVI i XVII». *Quaderns d'Història Tarraconense*, xv, p. 69-118.
- RIEDL, Rupert (1986). *Fauna y flora del mar Mediterráneo*. Barcelona: Omega. 857 p. [Traducció d'Elena Torres]
- ROIG, Emerencià (1927). *La pesca a Catalunya*. Barcelona: Barcino. 158 p. (Enciclopèdia Catalunya; 5)
- RONDELET, Guillaume (1554). *Liber de piscibus marinus, in quibus verae Piscium effigies expressae sunt*. Lugduni (Lió): apud Mathiam bonhomme. 242 p. + índex.
- SALA, Joan (1986). *La gent de mar a Lloret*. Barcelona: Ultramar. 377 p.
- SALVADOR I RIERA, Joan (1722). «Réponse aux memoires qu'on á envoyé a Barcelone a Iean Salvador apoticaire, et correspondant de l'Academie Royale des Sciences de Paris, sur les Pesches que se font aux Cotes de Catalogne, aux quels il repond et envoie les desseins necessaires». A: LEONART, Jordi; CAMARASA, Josep Maria (1987). *La pesca a Catalunya el 1722 segons un manuscrit de Joan Salvador i Riera*. Barcelona: Museu Marítim i Diputació de Barcelona. 127 p. (Estudis Marítims; 1)
- SALVAT (ed.) (1910-1912). *Diccionari de la llengua catalana ab la correspondència castellana*. Nova ed. enciclopèdica il·lustrada. Barcelona: Salvat y Compa. 3 v.
- SALVAT (ed.) (1930-1935). *Diccionari enciclopèdic de la llengua catalana [amb la correspondència castellana]* [Nova edició / redactada segons les Normes de l'Institut d'Estudis Catalans]. Barcelona: Salvat. 4 v.
- SÁÑEZ REGUART, Antonio (1791-1795). *Diccionario histórico de los artes de pesca nacional*. Madrid: Imprenta de la Viuda de Don Joaquín Ibarra. 5 v.
- SANXO, Josep (1814). *Apunts per a unes Memòries de la Història Natural de l'Illa de Menorca*. [Còpia del manuscrit proporcionada per l'Institut Menorquí d'Estudis]
- SANXO, Josep (1822). *Memorias para la Historia Natural de la Isla de Menorca*. [Còpia del manuscrit proporcionada per l'Institut Menorquí d'Estudis]
- TERMCAT. CENTRE DE TERMINOLOGIA. *Cercaterm*. [en línia] <<http://www.termcat.cat/ca/Cercaterm>> [Consulta: juny-agost 2011].
- THOMPSON, Sir d'Arcy Wentworth (1947). *A glossary of Greek Fishes*. Oxford: Oxford University Press. 302 p.
- TORRA, Pere (1653). *Dictionarium, seu Thesaurus Catalano Latinus verborum ac phrasium*. Barcelona: Ex Officinâ Typographicâ Raphaelis Figueró.
- VENY, Joan (1980). «Transfusió i adaptació d'ictionims en el "Dictionarium" de Pere Torra (segle XVII)». A: *Homenatge a Josep M. Casacuberta*. *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes / I*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 69-102. [Aquest text fou publicat, corregit i ampliat el 1993 a: Joan VENY, *Dialectologia filològica*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 23-86.]
- VENY, Joan (1994). «Contacte de llengües en la llista de peixos de Jordi de Puig (1786)». A: *Estudis de llengua i literatura catalanes / XXIX*. *Miscel·lània Germà Colon 2*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 77-94.
- XAMPENY, Jaume (1987). *Els dofins*. Barcelona: Onda. 40 p. (L'Espiel)

Notes

1. Aquest treball s'ha realitzat en el marc del projecte *Corpus ictionímic del català* finançat per la Secció de Ciències Biològiques de l'Institut d'Estudis Catalans, i amb la col·laboració del TERMCAT. Vull manifestar el meu reconeixement a Àlex Aguilar, Francesc Maynou i Montserrat Inglès per la lectura del manuscrit i els suggeriments que han fet per millorar-lo. També a l'Institut Menorquí d'Estudis per facilitar-me els manuscrits de Josep Sanxo i permetre'm utilitzar-los.
2. Una part molt important d'aquest document està basada en l'ingent treball de buidatge que féu el doctor Alexandre Ribó. No tan sols coneixia profundament tot allò relacionat amb la mar i els llibres que s'hi refereixen, sinó que estimava amb passió la llengua i la cultura catalanes. En reconeixença i agraïment al seu mestratge sobre llengua i mar li dedico aquest treball.

ANNEX

Llista sistemàtica dels mamífers marins, segons Jefferson et al. (1993) i IWC. Les espècies esmentades per la segona font, però no per la primera, s'assenyalen amb les sigles IWC. En la primera columna s'indica el nom científic (espècie o categoria taxonòmica [O: ordre, SO: subordre, F: família]). En la segona columna s'indica la presència a la Mediterrània, amb els codis 1 [Jefferson et al. (1993)], 2 [Fisher et al. (1987)], 3 [Brotons (2002)]. En la tercera columna s'indiquen els noms catalans i les seves fonts. En molts casos, sobretot de fonts antigues, és difícil d'identificar una espècie concreta a partir de la definició, aquí s'ha atribuït la més probable, tot i que de vegades pot referir-se a un grup.

Nom científic	Mediterrània	Noms catalans
O. CETACEA		CETACIS
SO. MYSTICETI		MISTICETS BALENES AMB BARBES
F. BALAENIDAE		BALENES O BALENES FRANQUES
<i>Eubalaena glacialis</i>	2-3	Balena franca.Duguy i Robineau (1987), Pastor (1998) Balena dels bascosDuguy i Robineau (1987), Pastor (1998) Balena franca comuna.TERMCAT Balena franca atlànticaGEC (1969-1980) Balena bascaGrau et al. (1980), Grabulosa (1985), Pastor (1998), Brotons (2002) Balena dels bascs.Brotons (2002)
<i>Eubalaena australis</i>		Balena franca comuna.TERMCAT Balena franca del sudBrotons (2002)
<i>Eubalaena japonica</i> (IWC)		
<i>Balaena mysticetus</i>		BalenaFabra (1932) Balena de GroenlàndiaDuguy i Robineau (1987), Pastor (1998), Brotons (2002), TERMCAT Balena polar.Pastor (1998) Balena franca àrtica.GEC (1969-1980)
F. NEOBALAENIDAE		
<i>Caperea marginata</i>		Balena franca pigmeaTERMCAT Balena franca nanaGEC (1969-1980) Balena pigmea.Brotons (2002)
F. BALAENOPTERIDAE		RORQUALSGEC (1969-1980) BALENÒPTERESGEC (1969-1980)
<i>Balaenoptera musculus</i>	2-3	Rorqual blauGEC (1969-1980), Duguy i Robineau (1987), Aguilar (1987), Pastor (1998), Brotons (2002), TERMCAT Balena blava.GEC (1969-1980), Grabulosa (1985), Aguilar (1987), Pastor (1998), Brotons (2002), TERMCAT
<i>Balaenoptera physalus</i>	1-2-3	Rorqual comúGEC (1969-1980), Pelegrí (1980), Grau et al. (1980), Duguy i Robineau (1987), Aguilar (1987), Dacosta i Pagès (1993), Forcada (1995), Pastor (1998), Lloze et al. (1999), Brotons (2002), TERMCAT BalenaBoscà (1916), Brotons (2002) RorqualBoscà (1916) Balena franca.Casinos i Filella (1973), Folch (1976), Grabulosa (1985), Pastor (1998), Centelles (2006)
<i>Balaenoptera borealis</i>	1-2-3	Rorqual del nordGEC (1969-1980), Duguy i Robineau (1987), Forcada (1995), Brotons (2002) Rorqual de Rudolphi.GEC (1969-1980), Duguy i Robineau (1987), Pastor (1998) Rorqual de Rudolf.Pastor (1998) Balena del nordCasinos i Filella (1973), Grau et al. (1980), Grabulosa (1985), Aguilar (1987), Pastor (1998), Brotons (2002) Rorqual boreal.Xampeny (1987), Pastor (1998), TERMCAT
<i>Balaenoptera edeni</i>	2	Rorqual de Bryde.TERMCAT, Brotons (2002)

Els mamífers marins i els seus noms
Jordi Leonart Aliberas

Nom científic	Mediterrània	Noms catalans
<i>Balaenoptera acutorostrata</i>	1-2-3	Rorqual d'aleta blanca Duguy i Robineau (1987), Aguilar (1987), Forcada (1995), Pastor (1998), TERMCAT Rorqual d'aletes blanques Brotons (2002) Balena d'aleta blanca Casinos i Filella (1973), Grabulosa (1985), Lloze et al. (1999), Centelles (2006)
<i>Megaptera novaeangliae</i>	1-2-3	Xibarta Duguy i Robineau (1987) Iubarta Aguilar (1987), Dacosta i Pagès (1993), Forcada (1995), Pastor (1998), Brotons (2002), TERMCAT Balena geperuda Grau et al. (1980), Grabulosa (1985), Dacosta i Pagès (1993), Pastor (1998), Brotons (2002) Balena amb gep GEC (1969-1980), TERMCAT Jubarta Centelles (2006) Rorqual geperut Pastor (1998)
<i>Balaenoptera bonaerensis</i> (IWC)		
<i>Balaenoptera omurai</i> (IWC)		
F. ESCHRICHTIIDAE		
<i>Eschrichtius robustus</i>		Balena grisa GEC (1969-1980), Brotons (2002), TERMCAT
SO. ODONTOCETI		
ODONTOCETS		
BALENES AMB DENTS		
F. PHYSETERIDAE.		
<i>Physeter catodon</i> <i>Physeter macrocephalus</i>	1-2-3	Cap gros Labèrnia (1839-1840), Salvat (1910-1912), Cabrera (1914), DCVB (1926-1968), Casinos i Filella (1973), Duguy i Robineau (1987), Pastor (1998), Lloze et al. (1999) Catxalot DCVB (1926-1968), Fabra (1932), GEC (1969-1980), Casinos i Filella (1973), Folch (1976), Pelegrí (1980), Grau et al. (1980), Grabulosa (1985), Duguy i Robineau (1987), Aguilar (1987), Dacosta i Pagès (1993), Forcada (1995), Pastor (1998), Lloze et al. (1999), Brotons (2002), Centelles (2006), TERMCAT Molar (o peix molar) Aguiló (1914-1934), Griera (1935-1947), DCVB (1926-1968) Molà (o peix molà) Griera (1923), DCVB (1926-1968), Dacosta i Pagès (1993) Mular (o peix mular) Libre del Sent Soví (1324), Spill de Jaume Roig (segle XV), Palmireno (1569), Pou (1580), Torra (1653), Sanxo (1814, 1822), Graells (1889), Salvat (1910-1912), Cabrera (1914) Mulà (o peix mulà) Aguiló (1914-1934) Mula Tarragona, 1583-1621 (Recasens, 1997), identificació molt incerta Fisetera Salvat (1910-1912) Quexalot Bulbena (1905) Cacalot Diccionari suplement (1868) Marsopla Salvat (1910-1912)
F. KOGIIDAE		
<i>Kogia breviceps</i>	3	CATXALOT PIGMEU Aguilar (1987) Cap gros pigmeu Duguy i Robineau (1987), Pastor (1998) Catxalot pigmeu GEC (1969-1980), Pastor (1998), Brotons (2002), TERMCAT
<i>Kogia simus</i>		Catxalot nan Brotons (2002), TERMCAT
F. MONODONTIDAE		
<i>Monodon monoceros</i>		Narval Duguy i Robineau (1987), Pastor (1998), TERMCAT (totes les referències)
<i>Delphinapterus leucas</i>		Beluga GEC (1969-1980), Duguy i Robineau (1987), Pastor (1998), Brotons (2002), TERMCAT Balena blanca GEC (1969-1980) Marsuí DCVB (1926-1968), Fabra (1932), GEC (1969-1980)
F. ZIPHIIDAE		
<i>Beraudis bairdii</i>		BALENES ANB BEC GEC (1969-1980), Aguilar (1987) ZIFIDS TERMCAT
<i>Beraudis aruxii</i>		Zifi de quatre dents septentrional Brotons (2002) Zifi de quatre dents meridional Brotons (2002)

Els mamífers marins i els seus noms
 Jordi Leonart Aliberas

Nom científic	Mediterrània	Noms catalans
<i>Ziphius cavirostris</i>	1-2-3	Balena de CuvierCasinos i Filella (1973), Folch (1976), Pelegrí (1980), Grau et al. (1980), Grabulosa (1985), Duguy i Robineau (1987), Dacosta i Pagès (1993), Pastor (1998), Brotons (2002), Centelles (2006) Balena amb bec de CuvierAguilar (1987), Aguilar et al. (1991), Forcada (1995), Pastor (1998) Zífid comúTERMCAT Zífid de CuvierTERMCAT Zifi comúBrotons (2002) Zifi de CuvierBrotons (2002)
<i>Hyperoodon ampullatus</i>	3	Cap d'olla de bec borealDuguy i Robineau (1987) Cap d'olla amb bec borealPastor (1998) Cap d'olla granDuguy i Robineau (1987), Pastor (1998) Cap d'olla borealBrotons (2002) Zífid cap d'olla borealTERMCAT Zifi cap d'olla borealBrotons (2002)
<i>Hyperoodon planifrons</i>		Zífid cap d'olla australTERMCAT Zifi cap d'olla australBrotons (2002)
<i>Tasmacetus shepherdii</i>		Zífid becut de ShepherdTERMCAT Zifi de ShepherdBrotons (2002)
<i>Mesoplodon densirostris</i>	1-2-3	Balena amb bec de BlainvilleGrabulosa (1985), Aguilar (1987) Balena de bec de BlainvillePastor (1998) Balena picuda de BlainvillePastor (1998) Zífid de BlainvilleTERMCAT Balena de BlainvilleBrotons (2002) Zifi de BlainvilleBrotons (2002)
<i>Mesoplodon grayi</i>		Zífid de GrayTERMCAT Zifi de GrayBrotons (2002)
<i>Mesoplodon hectori</i>		Zífid d'HéctorTERMCAT Zifi d'HéctorBrotons (2002)
<i>Mesoplodon carlhubbsi</i>		Zífid d'HubbTERMCAT Zifi de HubbsBrotons (2002)
<i>Mesoplodon peruvianus</i>		
<i>Mesoplodon bidens</i>		Balena de bec de SowerbyDuguy i Robineau (1987), Pastor (1998) Zífid de SowerbyTERMCAT Zifi de SowerbyBrotons (2002)
<i>Mesoplodon europaeus</i>		Zífid de GervaisTERMCAT Zifi de GervaisBrotons (2002)
<i>Mesoplodon mirus</i>		Balena de bec de TrueDuguy i Robineau (1987), Pastor (1998) Zífid de TrueTERMCAT Zifi de TrueBrotons (2002)
<i>Mesoplodon layardii</i>		Zífid de LayardTERMCAT Zifi de LayardBrotons (2002)
<i>Mesoplodon bowdoini</i>		Zífid d'AndrewTERMCAT Zifi d'AndrewBrotons (2002)
<i>Mesoplodon pacificus</i> <i>Indopacetus pacificus</i> (IWC)		Zífid de l'IndopacíficTERMCAT Zifi de LongmanBrotons (2002)
<i>Mesoplodon stejnegeri</i>		Zífid de StejnegerTERMCAT Zifi de StejnegerBrotons (2002)
<i>Mesoplodon ginkgodens</i>		Zífid de dents de GingkoTERMCAT Zifi de NishiwakiBrotons (2002)
<i>Mesoplodon perrini</i> (IWC)		
<i>Mesoplodon traversii</i> (IWC)		
F. DELPHINIDAE.		
<i>Orcaella brevirostris</i>		Cap d'olla d'IrauadiTERMCAT Cap d'olla de IrrawaddyBrotons (2002)
<i>Orcaella heinsohni</i> (IWC)		

Els mamífers marins i els seus noms
 Jordi Leonart Aliberas

Nom científic	Mediterrània	Noms catalans
<i>Orcinus orca</i>	I-2-3	Orca Sanxo (1814, 1822), DCVB (1926-1968), Fabra (1932), GEC (1969-1980), Casinos i Filella (1973), Grabulosa (1985), Duguy i Robineau (1987), Aguilar (1987), Xampeny (1987), Dacosta i Pagès (1993), Forcada (1995), Brotons (2002), Centelles (2006), TERMCAT Orga Aguiló (1914-1934), Pastor (1998) Capdorga Aguiló (1914-1934) Orgena Orellana (1802), Boscà (1916), DCVB (1926-1968) Orqueda DCVB (1926-1968), identificació molt incerta Ballenato Boscà (1916)
<i>Globicephala melas</i> <i>Globicephala melaena</i>	I-2-3	Cap d'olla Sanxo (1814, 1822), Graells (1889), Salvat (1910-1912), Cabrera (1914), Boscà (1916), DCVB (1926-1968), Fabra (1932), GEC (1969-1980), Casinos i Filella (1973), Pelegrí (1980), Grau et al. (1980), Grabulosa (1985), Duguy i Robineau (1987), Dacosta i Pagès (1993), Brotons (2002), Centelles (2006) Capdolla Aguiló (1914-1934) Cap d'olla negre Aguilar et al. (1991), Aguilar (1987), Pastor (1998), Lloze et al. (1999), Brotons (2002) Cap d'olla negre d'aleta llarga TERMCAT Cap d'olla d'aleta llarga Forcada (1995) Cap d'olla comú Xampeny (1987) Vaca DCVB (1926-1968)
<i>Globicephala macrorhynchus</i>	I	Cap d'olla tropical Duguy i Robineau (1987), Pastor (1998) Cap d'olla d'aleta curta Duguy i Robineau (1987) Cap d'olla negre d'aleta curta TERMCAT Cap d'olla d'aleta curta Forcada (1995), Brotons (2002)
<i>Pseudorca crassidens</i>	I-2-3	Falsa orca Casinos i Filella (1973), Grabulosa (1985), Duguy i Robineau (1987), Forcada (1995), Pastor (1998), Brotons (2002), Centelles (2006) Orca falsa Aguilar (1987), Pastor (1998), TERMCAT
<i>Feresa attenuata</i>	I	Orca pigmea Brotons (2002), TERMCAT
<i>Peponocephala electra</i>		Orca nana Brotons (2002), TERMCAT
<i>Sotalia fluviatilis</i>		Dofí d'estuari sud-americà TERMCAT Sotàlia GEC (1969-1980) Dofí fluvial GEC (1969-1980) Tucuxí Brotons (2002)
<i>Sotalia guianensis</i> (IWC)		
<i>Sousa chinensis</i>		Dofí d'estuari indo pacífic TERMCAT Dofí geperut indopacífic Brotons (2002)
<i>Sousa teuszii</i>		Dofí d'estuari atlàntic TERMCAT Dofí geperut atlàntic Brotons (2002)
<i>Steno bredanensis</i>	I-2-3	Dofí de dents rugoses Duguy i Robineau (1987), Forcada (1995), Pastor (1998) Dofí Centelles (2006) Dofí rostrat TERMCAT Dofí negre Forcada (1995) Dofí de morro llarg Grabulosa (1985), Pastor (1998) Dofí de morro estret Brotons (2002)
<i>Lagenorhynchus obliquidens</i>		Dofí de flancs blancs del Pacífic Brotons (2002), TERMCAT
<i>Lagenorhynchus obscurus</i>		Dofí fosc Brotons (2002), TERMCAT
<i>Lagenorhynchus albirostris</i>		Dofí de bec blanc Duguy i Robineau (1987), Pastor (1998) Dofí de musell blanc TERMCAT Dofí de morro blanc Pastor (1998), Brotons (2002)
<i>Lagenorhynchus acutus</i>		Dofí de flancs blancs Duguy i Robineau (1987), Pastor (1998), Brotons (2002) Dofí de flancs blancs de l'Atlàntic TERMCAT
<i>Lagenorhynchus cruciger</i>		Dofí de franja blanca TERMCAT Dofí creuat Brotons (2002)
<i>Lagenorhynchus australis</i>		Dofí de Peale TERMCAT Llampà Brotons (2002)

Els mamífers marins i els seus noms

Jordi Leonart Aliberas

Nom científic	Mediterrània	Noms catalans
<i>Grampus griseus</i>	2-3	Cap d'olla gris Pelegrí (1980), Grau et al. (1980), Duguy i Robineau (1987), Aguilar (1987), Xampeny (1987), Pastor (1998), Aguilar et al. (1991), Brotons (2002), TERMCAT Dofí de Risso GEC (1969-1980), Casinos i Filella (1973), Grabulosa (1985), Dacosta i Pagès (1993), Pastor (1998), Lloze et al. (1999), Brotons (2002), Centelles (2006) Dofí gris Aguilar et al. (1991), Forcada (1995)
<i>Tursiops truncatus</i>	1-2-3	Mular (o dofí mular) Graells (1889), Folch (1976), Grabulosa (1985), Duguy i Robineau (1987), Aguilar (1987), Aguilar et al. (1991), Forcada (1995), Pastor (1998), Brotons (2002), Centelles (2006), TERMCAT Mulà (o dofí mulà) Barceló i Combis (1875), Cabrera (1914), Aguiló (1914-1934), Aguilar-Amat (1934), Dacosta i Pagès (1993), Lloze et al. (1999) Molar (o dofí molar) DCVB (1926-1968), Pelegrí (1980), Grau et al. (1980) Molà (o dofí molà) DCVB (1926-1968), Fabra (1932), GEC (1969-1980), Pastor (1998) Mula Graells (1889), Casinos i Filella (1973) Golfí (pl. golfins) Boscà (1916) Galfí (pl. galfins) Boscà (1916) Gran dofí Brotons (2002) Roassa Aguiló (1914-1934), DCVB (1926-1968), Roig (1927), Fabra (1932), Griera (1935-1947) Roça Aguiló (1914-1934) Corçana DCVB (1926-1968)
<i>Tursiops aduncus</i> (IWC)		
<i>Stenella attenuata</i>		Dofí ratllat tropical TERMCAT Dofí clapat de careta Brotons (2002)
<i>Stenella frontalis</i>	2	Dofí ratllat de l'Atlàntic TERMCAT Dofí embridad [sic] Centelles (2006) Dofí Grabulosa (1985) Dofí clapat atlàntic Brotons (2002) Dofí tacat tropical Pastor (1998)
<i>Stenella longirostris</i>		Dofí de musell llarg TERMCAT Dofí de morro llarg Brotons (2002)
<i>Stenella clymene</i>		Dofí d'elm Brotons (2002), TERMCAT
<i>Stenella coeruleoalba</i>	1-2-3	Dofí ratllat Casinos i Filella (1973), Pelegrí (1980), Grau et al. (1980), Grabulosa (1985), Xampeny (1987), Duguy i Robineau (1987), Aguilar et al. (1991), Dacosta i Pagès (1993), Pastor (1998), Lloze et al. (1999), Centelles (2006), TERMCAT, Dofí llistat Aguilar (1987), Forcada (1995), Pastor (1998), Brotons (2002)
<i>Delphinus delphis</i>	1-2-3	Dofí (o dofí comú) Fabra (1932), Griera (1935-1947), Casinos i Filella (1973), Folch (1976), Pelegrí (1980), Grau et al. (1980), Duguy i Robineau (1987), Aguilar (1987), Xampeny (1987), Dacosta i Pagès (1993), Forcada (1995), Pastor (1998), Brotons (2002), Centelles (2006), TERMCAT Dalfí Lull (citat per Farauo de Saint Germain). Calonge, segles XV i XVI (Garrido et al., 2010), Tarragona, 1583-1621 (Recasens, 1997) Delfi Torra (1653), Sanxo (1814, 1822), Labèrnia (1839-1840), Griera (1935-1947) Golfí (pl. golfins) Boscà (1916), DCVB (1926-1968), Pastor (1998) Galfí (pl. galfins) Boscà (1916), DCVB (1926-1968) Defí Graells (1889), Barceló i Combis (1875), Cabrera (1914) Deufí Hospitaler (1869), Barceló i Combis (1875), Cabrera (1914) Ruasa (a Girona) Cabrera (1914) Dufí Graells (1889)

Els mamífers marins i els seus noms
 Jordi Leonart Aliberas

Nom científic	Mediterrània	Noms catalans
<i>Delphinus capensis</i> (IWC)		
<i>Lagenodelphis hosei</i>		Dofí de Fraser Brotons (2002), TERMCAT
<i>Lissodelphis borealis</i>		Dofí septentrional TERMCAT Dofí sense aleta boreal Brotons (2002)
<i>Lissodelphis peronii</i>		Dofí meridional TERMCAT Dofí sense aleta austral Brotons (2002)
<i>Cephalorhynchus commersonii</i>		Dofí de Commerson TERMCAT Dofí de Commerson Brotons (2002)
<i>Cephalorhynchus heavisidii</i>		Dofí de Heaviside TERMCAT Tonina de Heaviside Brotons (2002)
<i>Cephalorhynchus hectori</i>		Dofí d'Héctor TERMCAT Tonina d'Héctor Brotons (2002)
<i>Cephalorhynchus eutropia</i>		Dofí negre TERMCAT Tonina negra Brotons (2002)
F. PHOCOENIDAE		MARSOPES Aguilar (1987), GEC (1969-1980)
<i>Phocoenoides dalli</i>		Marsopa de Dall TERMCAT, Brotons (2002)
<i>Australophocaena dioptrica</i>		Marsopa d'ulleres TERMCAT Marsopa d'ullera Brotons (2002)
<i>Phocoena phocoena</i>	1-2-3	Marsopa (o marsopa comuna) Labèrnia (1839-1840), GEC (1969-1980), Casinos i Filella (1973), Grabulosa (1985), Aguilar (1987), Xampeny (1987), Duguy i Robineau (1987), Pastor (1998), Brotons (2002), Centelles (2006), TERMCAT Marsopla Labèrnia (1839-1840), Salvat (1910-1912) Marsuí Pastor (1998)
<i>Phocoena spinipinnis</i>		Marsopa de Burmeister TERMCAT Marsopa espinosa Brotons (2002)
<i>Phocoena sinus</i>		Marsopa de Califòrnia TERMCAT Cochito Brotons (2002)
<i>Neophocaena phocaenoides</i>		Marsopa sense aleta TERMCAT, Brotons (2002) Marsopa negra Brotons (2002)
F. PLATANISTIDAE		
<i>Platanista gangetica</i>		Dofí del Ganges GEC (1969-1980), Brotons (2002), TERMCAT
<i>Platanista minor</i> (no a IWC)		Dofí de l'Indo Brotons (2002) (segurament seria millor «de l'Indus»)
F. INIIDAE		
<i>Inia geoffrensis</i>		Dofí de l'Amazones GEC (1969-1980), Brotons (2002), TERMCAT Ínia GEC (1969-1980) Bufeo Brotons (2002)
F. PONTOPORIIDAE		
<i>Pontoporia blainvillei</i>		Dofí del Plata GEC (1969-1980), Brotons (2002), TERMCAT Dofí del Riu de la Plata GEC (versió electrònica)
F. LIPOTIDAE (IWC)		
† <i>Lipotes vexillifer</i> (funcionalment extint el 2006)		Dofí del Iang-tsé Brotons (2002), TERMCAT Baiji Brotons (2002)
O. SIRENIA		MANATINS I DUGONGS
F. TRICHECHIDAE		MANATINS Salvat (1910-1912), DCVB (1926-1968), Aguilar (1987), VAQUES MARINES Salvat (1910-1912)
<i>Trichechus manatus</i>		Manatí del Carib TERMCAT
<i>Trichechus inunguis</i>		Manatí amazònic TERMCAT
<i>Trichechus senegalensis</i>		Manatí africà TERMCAT
F. DUGONGIDAE		DUGONGS GEC (1969-1980), Aguilar (1987) VAQUES MARINES
<i>Dugong dugon</i>		Dugong TERMCAT
† <i>Hydrodamalis gigas</i> (extint el 1768)		Vaca de Steller Aguilar (1987) Vaca marina de Steller TERMCAT
O. CARNIVORA		

Els mamífers marins i els seus noms
Jordi Lleonart Aliberas

Nom científic	Mediterrània	Noms catalans
SO. PINNIPEDIA		FOQUES MORSES I OTÀRIESAguilar (1987)
F. OTARIIDAE		OTÀRIESAguilar (1987), GEC (1969-1980) LLEONS MARINSSalvat (1910-1912), DCVB (1926-1968), Fabra (1932), GEC (1969-1980), Aguilar (1987)
		ÓSSOS MARINSTERMCAT
<i>Eumetopias jubatus</i>		Lleó marí de StellerTERMCAT
<i>Zalophus californianus</i>		Lleó marí de CalifòrniaTERMCAT
<i>Otaria byronia</i>		Lleó marí sud-americàTERMCAT
<i>Neophoca cinerea</i>		Lleó marí australià.TERMCAT
<i>Phocartos hookeri</i>		Lleó marí de Nova ZelandaTERMCAT
<i>Callorhinus ursinus</i>		Ós marí septentrionalTERMCAT
<i>Arctocephalus townsendi</i>		Ós marí de GuadalupeTERMCAT
<i>Arctocephalus phillippi</i>		Ós marí de Juan FernándezTERMCAT
<i>Arctocephalus galapagoensis</i>		Ós marí de les GalápagosTERMCAT
<i>Arctocephalus australis</i>		Ós marí sud-americàTERMCAT
<i>Arctocephalus forsteri</i>		Ós marí de Nova ZelandaTERMCAT
<i>Arctocephalus tropicalis</i>		Ós marí subantàrticTERMCAT
<i>Arctocephalus gazella</i>		Ós marí antàrticTERMCAT
<i>Arctocephalus pusillus</i>		Ós marí afroaustralitàTERMCAT
F. ODOBENIDAE		MORSES
<i>Odobenus rosmarus</i>		Morsa.TERMCAT
F. PHOCIDAE		FOQUESGEC (1969-1980) LLOPS MARINSGEC (1969-1980) ELEFANTS MARINS(a les espècies del gènere <i>Mirounga</i>) GEC (1969-1980)
<i>Phoca vitulina</i>		Foca comunaDuguy i Robineau (1987), TERMCAT, GEC (1969-1980)
<i>Phoca largha</i>		Foca tacadaTERMCAT
<i>Phoca hispida</i>		Foca jaspiadaDuguy i Robineau (1987) Foca ocel·ladaTERMCAT Foca marbradaGEC (1969-1980)
<i>Phoca sibirica</i>		Foca del BaikalTERMCAT
<i>Phoca caspica</i>		Foca del CaspiTERMCAT
<i>Phoca groenlandica</i>		Foca de GroenlàndiaGEC (1969-1980), Duguy i Robineau (1987), TERMCAT
<i>Phoca fasciata</i>		Foca de bandesTERMCAT
<i>Halichoerus grypus</i>		Foca grisaGEC (1969-1980), Duguy i Robineau (1987), TERMCAT
<i>Erignathus barbatus</i>		Foca barbudaGEC (1969-1980), Duguy i Robineau (1987), TERMCAT
<i>Cystophora cristata</i>		Foca de crestaTERMCAT Foca de cascDuguy i Robineau (1987)
<i>Monachus monachus</i>	1-2	Vedell maríPou (1580), Salvador i Riera (1722), DCVB (1926-1968), GEC (1969-1980), Duguy i Robineau (1987) Vell marí (i variants, vei, vey)Llull (1272, citat per DCVB, 1926-1968), Barceló i Combis (1875), Aguiló (1914-1934), DCVB (1926-1968), Duguy i Robineau (1987), Avellà (1987), TERMCAT Foca mediterràniaAguilar (1987), TERMCAT Foca monjo del MediterraniTERMCAT Llop maríSalvat (1910-1912), DCVB (1926-1968) (a Benidorm), Fabra (1932), Coromines (1980-1991), Aguilar (1987), Aguilar-Amat 1920, Aguilar (1987) (a l'Empordà) Vaca marinaLabèrnia (1839-1840) FocaLabèrnia (1839-1840) Foca frareCentelles (2006) BellmaríCoromines (1980-1991) (Jaume Roig, Rector de Vallfogona) Foca caputxinaGEC (1969-1980)

Els mamífers marins i els seus noms
 Jordi Leonart Aliberas

Nom científic	Mediterrània	Noms catalans
† <i>Monachus tropicalis</i> (extinta el 1952)		Foca monjo del CaribTERMCAT
<i>Monachus schauinslandi</i>		Foca monjo de Hawaii.TERMCAT
<i>Mirounga angustirostris</i>		Elefant marí septentrionalTERMCAT
<i>Mirounga leonina</i>		Elefant marí meridionalTERMCAT
<i>Lobodon carcinophagus</i>		Foca menjacrancsTERMCAT Foca blancaGEC (1969-1980)
<i>Ommatophoca rossii</i>		Foca de RossTERMCAT
<i>Hydrurga leptonyx</i>		Foca lleopard.TERMCAT
<i>Leptonychotes weddellii</i>		Foca de WeddellTERMCAT